

DESPRE O CARTE ROMÂNEASCĂ VECHĂ CARE NU EXISTĂ:
PENTRU BIRUIŢA ARMATELOR RUSE (IAŞI, 1769).
LĂMURIRI LA BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ

Anca Elisabeta TATAY*

About an Early Romanian Book that Does Not Exist: *Pentru biruința armatelor ruse* (Jassy, 1769): Some Explanations Referring to the Early Romanian Bibliography Abstract. In 1955, Dan Simonescu published an article in which he presented an incomplete print (without a title page) which he called *Pentru biruința armatelor ruse*, although the first chapter of the book is entitled *Pentru biruință asupra soprotivnicilor*. The location was determined by means of a frontispiece signed by Mihail Strilbițchi, who mentions the city of Jassy. As regards the dating, Simonescu considers it to have been published in 1769. Subsequently, the specialised bibliography has taken over this information. A close inspection of the books printed by Strilbițchi reveals that he did not publish anything in 1769, the book described by Simonescu being one from 1789.

Keywords: Strilbițchi, Jassy, dating error, early Romanian book, eighteenth century.

Cuvinte-cheie: Strilbițchi, Iași, eroare de datare, carte românească veche, secolul al XVIII-lea.

Daniela Poenaru amintea în volumul său *Contribuții la bibliografia românească veche*¹, citându-l pe Dan Simonescu cu un articol din 1955², că la Iași s-a tipărit o carte (exemplarul nu are fila de titlu) căreia domniile lor îi spuneau *Pentru biruința armatelor ruse*³, deși pe prima filă păstrată a cărții descrise regăsim următorul titlu de capitol *Pentru biruință asupra soprotivnicilor*⁴. Ideea a fost preluată apoi și de alți istorici. De exemplu, de reputata cercetătoare în domeniul cărții românești vechi Elena Chiaburu⁵ sau de Ioan-Augustin Guriță, în excelenta sa monografie dedicată mitropolitului Moldovei, Gavriil Callimachi⁶. Recent, un amplu dicționar, alcătuit sub egida

* Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca, România; e-mail: ancatatai@yahoo.com.

¹ Poenaru 1973, p. 53.

² Simonescu 1955, p. 249-250.

³ Titlul acesta a fost creat de Dan Simonescu.

⁴ În urma căutărilor întreprinse nu am găsit cuvântul în dicționarele în limba română (doar „potrivnic” există). Semnificația lui, conform dicționarului *Slovari* 1847, p. 187, este: „cei care nu se supun, care opun rezistență, care se împotrivesc”. Îi mulțumesc doamnei prof. univ. dr. Niculina Iacob (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava) pentru îndrumare.

⁵ Chiaburu 1996-1997, p. 81-88, nu abordează această tipăritură. Însă, Chiaburu 2005, p. 305, și Chiaburu 2021, p. 141, 142, pomenesc cartea sub numele: *Pentru biruința armatelor ruse*, pe care o datează, conform lui Dan Simonescu și apoi Danielei Poenaru, „post 26 septembrie 1769” (data când rușii au intrat în Iași).

⁶ Guriță 2017, p. 194-195.

Academiei Române, mai exact a Institutului de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” București, consemnează, la fel, pentru anul 1769:

„La Iași este tipărită o broșură cu titlul *Pentru biruința asupra soprotivnicilor*. Aceasta cuprinde mulțumiri aduse lui Dumnezeu pentru victoria rușilor asupra armatei turcești (26 septembrie 1769), ectenii la vecernie, utrenie, liturghie pentru împărăteasa Ecaterina a II-a (1762-1796), molitve ce se cuvin citite la diferite aniversări legate de familia imperială rusă, un indice al acestor aniversări și ceremonii religioase etc. Pe baza frontispiciilor tipăriturii, aceasta i-a fost atribuită lui Mihail Strilbițchi⁷.

Cercetările pe care le-am efectuat în ultimul timp la adresa tipografului, gravorului, editorului, autorului, prefațatorului și traducătorului Mihail Strilbițchi (1730-1805⁸), ne-au dus la concluzia că această carte, presupusă a fi apărută în anul 1769, este una și aceeași cu *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Iași, 1789⁹. Corespunde întru totul, de la ornamentație la text, la așezarea rândurilor și a cuvintelor în pagină, la număr de pagini. Exemplarele diferă doar prin aceea că unul are filă de titlu, iar altul nu, și printr-un aspect (insignifiant, din punctul nostru de vedere) legat de numerotarea ultimei file, care va fi detaliat mai jos. Pe de altă parte, atât în 1769, cât și în 1789, Rusia era stăpânită de către Ecaterina a II-a (1729-1796; anii de domnie: 1762-1796), iar Moldova era teatrul războaielor ruso-turce (primul: 1768-1774, al doilea: 1787-1792)¹⁰. Așadar, prezumția emisă de Simonescu, „în carte se aduc mulțumiri lui Dumnezeu pentru biruința rușilor asupra armatelor

⁷ Anton *et alii* 2021, p. 228.

⁸ În istoriografia de specialitate este deseori semnalat ca an al morții 1805 (de exemplu, la Picot 1905, p. 16) sau 1807 (de exemplu, la Mihăilescu 1957, p. 154; Pavel 2018, p. 853), ulterior bibliografia furnizând, cel mai adesea, ambele date (de exemplu, Dima, Dima 2016, p. 45). Recent, Guriță 2017, p. 173, nota 58, opinează, și suntem de acord, că anul morții ar fi 1805, bazându-se pe un document de arhivă datat în luna februarie a aceluși an, care ne spune că „rudenia și clironomul averii sale, Matei Strilbițchi, vindea Mitropoliei din Iași o roabă, Atheniia, cu 80 de lei”. Pe de altă parte, este exclus ca lui să i se fi datorat apariția cărții din 1806 de la Iași, *Descoperire a pravoslavniciei credințe* (BRV II, p. 482, nr. 697), unde îi apare gravura *Sfântul Damaschin* (ea este reprodusă prima dată în *Octoih*, Iași, Tipografia Mitropoliei, 1786), întrucât stema și numele său plasate în cartuș au fost martelate de pe placa cu care s-a imprimat gravura, în locul lor fiind imprimate următoarele cuvinte: „lui Ioan, vecinică pomenire, sob. 7, fapta 7”.

⁹ BRV IV, p. 106, nr. 224. Menționăm că la apariția volumului IV din BRV, Biblioteca Academiei Române din București nu avea încă această carte în colecțiile ei. Însă, în 1973, când Daniela Poenaru își tipărește contribuțiile amintite mai sus, la p. 236-238, face o descriere a *Orânduialii paraclisurilor împărătești*, „achiziționată” deja de către instituție.

¹⁰ Pe acest subiect vezi, de exemplu, Ciobanu 2002, p. 615-622; Giurescu 2007, p. 198, 207-211, 225-229.

turcești”¹¹, preluată apoi de Poenaru¹², stă în picioare atât cu referire la anul 1769, cât și la 1789. Pentru elucidare au fost consultate exemplarele deținute de Biblioteca Academiei Române, disponibile online: CRV 364 C (1769)¹³ și CRV 527 A (1789)¹⁴. Conform informațiilor de pe site, biblioteca nu deține alte exemplare pentru cele „2” cărți¹⁵, iar din cercetările noastre, atât cât ne-a permis timpul, dar și din bibliografia consultată, nu am identificat vreun exemplar din aceste „2” cărți în alte biblioteci din țară.

Astfel, demonstrația noastră va avea două direcții: una vizuală și una textuală. Ambele duc la aceeași concluzie: în anul 1769 Mihail Strilbițchi nu a tipărit la Iași cartea *Pentru biruința armatelor ruse*, cunoscut și sub titlul *Pentru biruință asupra soprotivnicilor*, volumul identificat sub acest nume de către Dan Simonescu în anul 1955 fiind, de fapt, cartea *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Iași, 1789. Sperăm ca această lămurire să fie utilă atât pentru cei care se ocupă de tipar, cât și pentru cei care studiază arta cărții. În ceea ce privește numerotarea paginilor, aceasta corespunde aproape până la ultimul amănunt. Astfel, număratoarea curge bine pentru ambele cărți până la f. 26, pentru ca apoi f. 27 să nu fie numerotată. Continuă cu f. 28, numerotată greșit 27, și cu f. 29 numerotată corect. Doar ultima filă, a treizecea, este nenumerotată în CRV 364 C („1769”) (fig. 8), în timp ce în CRV 527 A (1789) (fig. 9) este numerotată greșit cu numărul 29 (așa explicându-se și descrierea făcută de BRV IV, p. 106).

Fig. 1. *Frontispiciu floral* semnat „Iere / Mih / a / i / Iași”

¹¹ Simonescu 1955, p. 250.

¹² Poenaru 1973, p. 53.

¹³ http://aleph23.biblicad.ro:8991/exlibris/aleph/a23_1/apache_media/36Nbg6DQ11615CX8QNNB5AQ4P3822L.pdf, accesat la 23.03.2023.

¹⁴ http://aleph23.biblicad.ro:8991/exlibris/aleph/a23_1/apache_media/7GUF6E4DFT3FCMNFHYB567727Q2N2.pdf, accesat la 23.03.2023.

¹⁵ Totuși, la Biblioteca Academiei Române figurează un al doilea exemplar din această carte, incomplet, care este alcătuit doar din fila de titlu a cărții din 1789, despre care ni se spune că este „desprinsă din mss slav 397”. Vezi http://aleph23.biblicad.ro:8991/F/PSQEKDQ11615LBFHTV1XMKKRBEUK47NPBQKDE9A2F68D3AYGE9GEKUD-74396?func=full-set-set&set_number=014404&set_entry=000011&format=999, accesat la 23.03.2023. Este posibil să fie chiar fila lipsă din volumul datat apoi eronat „1769”.

Ilustrația paginilor este identică. Un frontispiciu floral (fig. 1), semnat la stânga „Iere” și la dreapta „Mih” (numele pare să continue cu literele „a” și „i” plasate între frunze, în mijloc), și cu indicarea, jos, în centru, a localității „Iași”¹⁶, apare la f. 1r și f. 25r, iar un altul, tot floral, dar mai simplu, părând a întruchipa mărgeluțe¹⁷, aflăm la f. 11r.

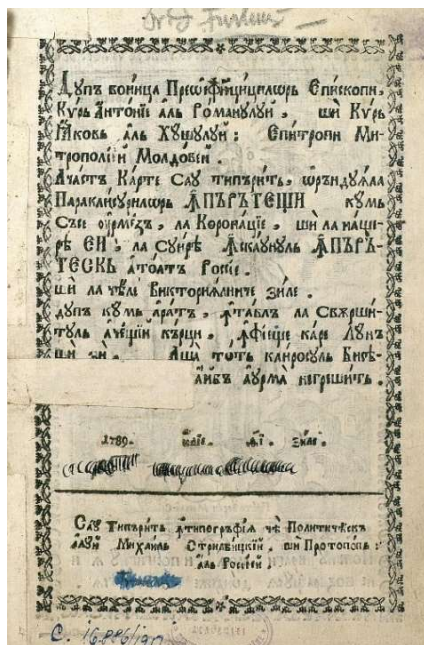

Fig. 2. Fila de titlu, *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Iași, 1789 (exemplar deținut de Biblioteca Academiei Române din București, cota CRV 527 A)

Cartea se încheie cu o vinieta care redă o floare (fig. 10-11), întâlnită în cărțile lui Strilbițchi, doar începând cu anul 1789¹⁸. Tipăritura cuprinde și 10 litere ornate. Iată lista lor: f. 9v: D; f. 11v: M; f. 16v: F; f. 17v: Î; f. 18r: F; f. 18v: F; f. 19r: Î; f. 22r: D; f. 23r: S; f. 27r[!]: D. Nu în ultimul rând, aceleași 4 ornamente tipografice alcătuite din flori stilizate se regăsesc în partea de sus

¹⁶ Importanța deosebită a ornamentului rezidă în aceea că pe el este inscripționată localitatea, lucru destul de rar în grafica de carte românească veche. Acesta se regăsește în mai multe cărți de-ale lui Strilbițchi, începând cu anul 1777: *Ceaslov*, Iași, și continuând cu *Psaltire*, Iași, 1782, *Evhologhion*, Iași, 1785, *Octoih*, Iași, 1786, *Molitvenic*, Iași, 1789, *Psaltire*, Iași, 1790, *Ceaslov*, Dubăsari, 1794, *Psaltire*, Movilău, 1796.

¹⁷ Ornamentul mai apare în: *Psaltire*, Iași, 1782, *Prăvilioara*, Iași, 1784, *Molitvenic*, Iași, 1785, *Octoih*, Iași, 1786, *Molitvenic*, Iași, 1789, *Psaltire*, Iași, 1790, *Ceaslov*, Dubăsari, 1794, *Psaltire*, Movilău, 1796.

¹⁸ *Molitvenic*, Iași, 1789; *Psaltire*, Iași, 1790; *Catavasier*, Iași, 1792; *Ceaslov*, Iași, 1792; *Bucvar*, Dubăsari, 1792; *Ceaslov*, Dubăsari, 1794; *Psaltire*, Movilău, 1796.

a paginilor, flancând, două câte două, colofonul paginii, atunci când acesta apare. Să aruncăm acum și o privire asupra textelor celor două volume.

Din fila de titlu păstrată (**fig. 2**) (cea a volumului datat 1789) aflăm următoarele:

„După voința Preaosfințiților Episcopi Kyr Antonie al Romanului, și Kyr Iacob al Hușilor: Epitropi Mitropoliei Moldovei. Această carte s-au tipărit, orânduiala Paraclisurilor ÎMPĂRĂTEȘTI, cum să se urmeză, la Coronație, și la nașterea EI, la suirea în Scaunul ÎMPĂRĂTESC a toată Rossie. Și la ceale victoriiale zile. După cum arată, în tablă la svârșitul aceștii cărți. În fieștecare lună și zi, așa tot clirosul bisearicescu să aibă a urma negreșit. 1789 iulie 19 zile.

S-au tipărit în tipografia cea politicească a lui Mihail Strilbițchi, și protopop al Rossiei”.

Așadar este vorba despre un volum tipărit de Mihail Strilbițchi în anul 1789 în tipografia sa politicească. Aceasta officină va fi activă începând cu anul 1785 (când aici se imprimă *Calendarul pe 112 ani*) și se ocupă, cu precădere, de cărți laice. Trebuie să remarcăm că nu este consemnat mitropolitul Moldovei, în schimb apar episcopii Romanului (Antonie)¹⁹ și al Hușilor (Iacob Stamati, devenit ulterior mitropolit)²⁰. Nu în ultimul rând, observăm că exemplarul poartă semnătura „Dr. D. Furtună”. Este vorba, desigur, despre preotul, teologul, istoricul, publicistul și folcloristul Dumitru Furtună (1890-1965)²¹, care, intuind valoarea acestei cărți, îi dedică chiar un articol²².

Versoul filei de titlu este decorat cu ilustrația *Isus în glorie* (**fig. 3**)²³, semnată jos, în centru, „Proto Ierei Mihail S(t)rilb(i)țchi)”. În jurul gravurii se află un chenar compus din motive vegetale stilizate, la baza căruia citim următoarele cuvinte scrise în limba rusă: „Пожину враги моя и постигнет их и не возвращуся додеже скончуются”, text care se traduce liber²⁴ astfel: „Îi voi urmări pe dușmanii mei și îi voi pedepsi și nu mă voi întoarce până nu îi voi distruge”. De fapt, este vorba despre versetul 41 din Psalmul 17: „Urmări-voi pe vrăjmașii mei și-i voi prinde pe dânșii și nu mă voi întoarce până ce se vor sfârși”.

¹⁹ Despre el, vezi Guriță 2019.

²⁰ Despre el, vezi Păcurariu 1996, p. 410-411.

²¹ *Ibidem*, p. 174-175.

²² Furtună 1939, p. 629.

²³ O discuție recentă asupra imaginii, vezi la Tatai-Baltă 2021, p. 92-93, 104, fig. 3 sau Tatai-Baltă, Tatay 2022, p. 303, 317, fig. 8. Imaginea, de sorginte ucraineană, a fost produsă în 8 cărți de-ale lui Strilbițchi, începând cu anul 1777 (*Catibisis*) și terminând cu *Ceaslovul* de la Dubăsari, din 1794.

²⁴ Îi mulțumim doamnei dr. Alina Felea de la Institutul de Istorie din Chișinău pentru ajutor.

Fig. 3. Isus în glorie, *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Iași, 1789 (BAR, cota CRV 527 A)

Cuprinsul celor două volume este următorul:

f. 1r-f. 5r: Pentru birunță supra soprotivnicilor. Ecteniile. Carele să zice la Vecernie, la Utrene și la Liturghie, așa zicând Diaconul, iară de nu iaste, apoi preotul (fig. 4-5), cu următoarele subcapitole:

La Vecernie (f. 2r-3r)

La Utrene (f. 3r-4r)

La Liturghie (f. 4r- 5r)

f. 5v-9r: Ecteniile după sfânta Evanghelie, în Liturghie, așijderea la Vecernie și la Utrene, cu următoarele subcapitole:

La Vecernie (f. 6r-7r)

La Utrene (f. 7r-8r)

La Liturghie (f. 8r-9r)

f. 9v-10r: [Molitivă]

f. 10r-10v: Aceste în loc de pozdravlenie

f. 11r-24v: Mulțămire pentru că ai câștigat după cerirea

f. 25r-[27]v: Tablă, Nașterea Împărăteștii Măririi, suirea în scaunul împărătescu, coronație cu toată bucuria și iarăș a Măriilor sale nașteri, și zilele victoriialnice, care să arată în ce lună, și în ce zi, și cu ce țereonomie bisericească să se facă în liturghie și după liturghie

f. 27r [!] (este, de fapt, f. 28) – **final:** Molitivă

Lecturarea textului de pe versoul filei a doua (fig. 6-7) ne furnizează câteva informații de ordin istoric menite să dovedească, încă o dată, dacă mai era nevoie, că această carte nu putea fi tipărită în 1769:

„Pentru sfințitul și îndreptătorul sinod iară de este supt Mitropolit și pentru Mitropolitul nostru (cutare) cinstita preoție și întru Hristos diaconie și pentru tot clirosul și norodul Domnului să ne rugăm.

Pentru blagocestiva sângură stăpânitoare MARE Doamna noastră ÎMPERATRIȚA ECATERINA ALEXEAEVNA a toată Rossie, și pentru nasleadnicul EI bun credincios domn țesarevnic și mare Cneaz PAVEL PETROVICI și pentru soție sa buna credincioasă Doamnă și Mare cneaghinea MARIE THEODOROVNA²⁵ și pentru bunii credincioși Domni și mari cneaj ALEXANDER PAVLOVICI și KONSTANTIN PAVLOVICI și pentru bunele credincioasă Doamne și Mari Cneajne ALEXANDRA PAVLOVNA, ELENA PAVLOVNA, MARIA PAVLOVNA ȘI ECATERINA PAVLOVNA, Doamne miluiaște”.

Interesant este că nici de data aceasta nu apare numele mitropolitului, editorul folosind formula „cutare”²⁶. Pe de altă parte, autorii BRV-ului scriu despre respectiva tipăritură următoarele: „Pentru prima dată se introduce în formularele de pomenire numele membrilor familiei imperiale ruse”²⁷. Acum să vedem cine sunt personajele amintite, numele tuturor fiind scrise cu majuscule. În afară de Ecaterina cea Mare, prima din listă, sunt amintiți Pavel Petrovici și soția sa, Maria Feodorovna, adică fiul, respectiv cea de-a doua noră a țarinei. Căsătoria dintre cei doi a avut loc în anul 1776, așadar, Maria nu putea fi menționată într-o carte apărută cu 7 ani în urmă²⁸. Sunt pomeniți apoi toți cei 6 copii (doi băieți, urmați de patru fete) ai acestui cuplu, deci nepoții Ecaterinei: Alexandru (n. 1777), Constantin (n. 1779), Alexandra (n. 1783), Elena (n. 1784), Maria (n. 1786) și Ecaterina (n. 1788). Observăm că ultima fiică se naște cu un an înaintea tipăririi cărții.

Concluzii

Desigur, este puțin probabil ca, la o diferență de 20 de ani, Strilbițchi să fi tipărit 2 cărți identice, singura diferență fiind că ultima fila a unui exemplar este notată greșit 29 (deși trebuia să fie 30), iar în celălalt nu este

²⁵ Numele ei este, de fapt, Feodorovna, dar bănuim că este o greșală de tipar, în alfabetul chirilic litera F cu Th semănând.

²⁶ În perioada 1788-1792, funcția a fost ocupată de Ambrozie Serebrenicov, înscăunat de către administrația rusă. Vezi Păcurariu 1996, p. 41.

²⁷ BRV IV, p. 106.

²⁸ Mai mult decât atât, fiul împărătesei, devenit, după moartea ei, țarul Pavel I (1754-1801, anii de domnie: 1796-1801) avea în 1769 doar 15 ani, deci puțin probabil să fi fost însurat la acea vârstă fragedă. El are o primă căsătorie, scurtă, în perioada 1773-1776, în urma căreia a rămas văduv.

numerotată. Acest aspect schimbă puțin imaginea legată de cărțile pe care el le-a lucrat, înlăturând, din punctul nostru de vedere, din traiectoria sa editorială momentul 1769²⁹. Practic, prima carte la care el a contribuit, deși doar în calitate de gravor, este *Mreaja apostolică*, Iași, 1756³⁰. Este urmată de *Evanghelia* din 1762 în care semnează, alături de Monahul Teofan, pe cei 4 evangheliști în plină pagină. Apoi, până în 1777 se pare că nu mai activează în domeniul tipografic³¹. Ar fi sub semnul întrebării cele două cărți, din 1771 și 1773, Samuil Jidovul, *Alcătuire înaurită*, respectiv, *Învățătura Ecaterinei a II-a*, ambele traduse de Toma Dimitriu³² și publicate în vremea mitropolitului filorus Gavril Calimah, care ar putea să îl aibă pe el ca tipograf³³, asta doar pentru că se considera, până recent, că el a tipărit în anul 1769. Totuși, din 1777 începea la Iași o perioadă care a fost, cu siguranță, dominată de Mihail Strilbițchi, până în 1792 apărând nu mai puțin de 21 de titluri (care se păstrează și astăzi în biblioteci) atât în tipografia mitropoliei, cât și în cea „politicească”³⁴. După Pacea de la Iași din 1792, Mihail mai pribegește câțiva ani pe la Dubăsari și Movilău (localități situate astăzi în Republica Moldova), ultima sa carte³⁵ sigură fiind un *Bucvar* de la Movilău din 1800³⁶. După această dată, cel mai probabil, el a donat tipografia Mănăstirii Neamț³⁷.

Nu putem încheia fără să amintim precizarea cercetătoarei Elena Chiaburu, conform căreia activitatea tipografică a lui Mihail Strilbițchi,

²⁹ Simonescu 1955, p. 249, mai vorbește despre o tipăritură, intitulată *Ectenii pentru biruința oștii creștinești*, datată Iași, 1769, pe baza unei note imprimată la finalul cărții „Și s-au tipărit în tipografie în Iași, anul 1769, noiembrie 16”. Numele lui Strilbițchi nu apare însă. Cu siguranță acest text a contribuit și el la datarea greșită a cărții despre care vorbim în acest articol. Oricum, ulterior, unii istorici, prin tranzitivitate, au legat și *Ecteniile* de activitatea lui Strilbițchi. Vezi în acest sens Chiaburu 2021, p. 142, care spune că „nu poate fi exclus” ca *Ecteniile* să i se datoreze tot lui Strilbițchi.

³⁰ Elena Chiaburu lansa aceasta ipoteză încă de pe vremea când își elabora teza de doctorat (Chiaburu 2005, p. 279). Cercetări recente susțin acest aspect (Chițulescu 2024).

³¹ Nu ne referim la activitatea sa de legător, despre care nu s-a scris suficient, doar cercetătoarea Livia Bacăru abordând acest subiect în urmă cu 50 de ani. Vezi Bacăru 1973, p. 104-106, fig. 5-8 și Bacăru 1974, p. 62, 66. Încă nu știm cu certitudine ce a făcut Mihail Strilbițchi din punct de vedere tipografic între anii 1756 și 1762 sau din 1762 până în 1777.

³² Ursu 2002, p. 185; Dima, Dima 2016, p. 27.

³³ În acest sens, Chiaburu 2021, p. 139-140, pledează pentru atribuirea tomului *Învățătura Ecaterinei a II-a* (Iași, 1773) lui Mihail Strilbițchi.

³⁴ Pavel 2018, p. 855, opinează că Strilbițchi nu a publicat cărți în cadrul tipografiei de campanie care a funcționat în anii 1790-1791, în timpul războiului, la Iași. Totodată el nu pomenește nimic de momentul 1769 în activitatea tipografului. Poziția cercetătorului clujean nu face altceva decât, indirect, să sprijine ceea ce încercăm noi să demonstrăm prin articolul de față.

³⁵ Idee susținută și de Cereteu 2020, p. 37.

³⁶ BRV IV, p. 115, nr. 263.

³⁷ În acest sens, vezi Picot 1905, p. 351; Chiriac 1977, p. 93; Chiaburu 1996-1997, p. 87.

desfășurată în perioada 1756-1800, „a avut o tematică mult mai largă decât a oricărui alt predecesor”, varietatea textelor punând „tipografia atât în slujba serviciului autorităților, cât și a iubitorilor de slovă tipărită”³⁸. Datorită amplitudinii muncii sale, Strilbițchi este, indubitabil, cel mai important tipograf din Moldova secolului al XVIII-lea.

Explanation of Figures

- Fig. 1.** *Floral frontispiece* signed “Iere / Mih / a / i / Iași.”
- Fig. 2.** Title page in the *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Jassy, 1789 (copy held by the Library of the Romanian Academy in Bucharest, shelfmark CRV 527 A).
- Fig. 3.** Wood engraving of *Jesus in Glory* signed below, in the center, “Proto Ierei Mihail S(t)rilb(ițchi).”
- Fig. 4.** The recto of the first leaf in *Pentru biruința armatelor ruse*, Jassy, 1769 [sic!] (BAR, shelfmark CRV 364 C).
- Fig. 5.** The recto of the first leaf in *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Iași, 1789 (BAR, shelfmark CRV 527 A).
- Fig. 6.** The verso of the first leaf in *Pentru biruința armatelor ruse*, Jassy, 1769 [sic!] (BAR, shelfmark CRV 364 C).
- Fig. 7.** The verso of the first leaf in *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Jassy, 1789 (BAR, shelfmark CRV 527 A).
- Fig. 8.** The recto of the last leaf (unnumbered) in *Pentru biruința armatelor ruse*, Jassy, 1769 [sic!] (BAR, CRV 364 C).
- Fig. 9.** The recto of the last leaf (misnumbered, 29 instead of 30) in *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Jassy, 1789 (BAR, shelfmark CRV 527 A).
- Fig. 10.** The verso of the last leaf (unnumbered) in *Pentru biruința armatelor ruse*, Jassy, 1769 [sic!] (BAR, shelfmark CRV 364 C).
- Fig. 11.** The recto of the last leaf (misnumbered, 29 instead of 30) from *Orânduiala paraclisurilor împărătești*, Jassy, 1789 (BAR, shelfmark CRV 527 A).

Abrevieri bibliografice

- Anton *et alii* 2021 – Manuela Anton, Laura Bădescu, Dorin Garofeanu, *Dicționarul cronologic al literaturii române vechi*, București, 2021.
- Bacâru 1973 – Livia Bacâru, *Quelques supralibros des Voivodes roumains*, în *Bibliophilie au Pont-Euxin*, Constanța, 1973, p. 98-110.
- Bacâru 1974 – Livia Bacâru, *Vechi legături de cărți românești. Introducere în istoria legătoriei din România*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, 1974, XIII, p. 39-90.
- BRV II – Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche, 1508-1830*, tom II, *1716-1808*, București, 1910.
- BRV IV – Ioan Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, tom IV, *Adăogiri și îndreptări*, București, 1944.

³⁸ Chiaburu 1996-1997, p. 87, 88.

- Cereteu 2020 – Igor Cereteu, *Printing and Old Romanian Books in the European Cultural Heritage*, în *Études Bibliologiques / Library Research Studies*, 2, 2020, p. 21-41.
- Ciobanu 2002 – Veniamin Ciobanu, *Principatele române în cadrul Problemei Orientale în timpul ultimelor războaie ruso-austro-turce din secolul al XVIII-lea (1768-1792)*, în Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu (coord.), *Istoria românilor*, vol. VI, *România între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, București, 2002, p. 615-622.
- Chiaburu 1996-1997 – Elena Chiaburu, *Un tipograf moldovean din secolul al XVIII-lea: Mihail Strelbițchi*, în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de istorie a Moldovei*, II-III, 1996-1997, p. 81-88.
- Chiaburu 2005 – Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, 2005.
- Chiaburu 2021 – Elena Chiaburu, *Cartea Românească veche în Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” Neamț. Catalog adnotat*, Piatra Neamț, 2021.
- Chiriac 1977 – Vlad Chiriac, *Cartea și tiparul în Moldova în secolele XVII-XVIII*, Chișinău, 1977.
- Chițulescu 2024 – Policarp Chițulescu, *Noutăți despre întâia tipografie arabă din Moldova și despre activitatea tipografului Duca Sotirioviici din Thassos*, în *Apulum, Series Historia & Patrimonium. Supplementum*, LXI, 2024 (în curs de publicare).
- Dima, Dima 2016 – Eugenia Dima, Gabriela E. Dima, *Traducătorii români și traducерile laice din secolul al XVIII-lea*, Iași, 2016.
- Furtună 1939 – D. Furtună, *O carte rară*, în *Cuget clar*, III, 1939, p. 629.
- Giurescu 2007 – Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, *De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)*, București, 2007.
- Guriță 2017 – Ioan-Augustin Guriță, *Gavriil Callimachi, Mitropolit al Moldovei (1760-1786)*, Iași, 2017.
- Guriță 2019 – Ioan-Augustin Guriță, *Un arhiereu putnean uitat: episcopul Antonie al Romanului*, în *Analele Putnei*, XV, 2019, 1, p. 215-225.
- Mihăilescu 1957 – T. Mihăilescu, *Aportul lui Mihail Strelbițchi în orientarea laică a tiparului din Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în *Prima sesiune științifică de bibliologie și documentare. București, 15-16 decembrie 1955. Comunicări și discuții*, București, 1957, p. 152-158.
- Pavel 2018 – Eugen Pavel, vocea *Mihail Strelbițchi*, în *Enciclopedia literaturii române vechi*, București, 2018, p. 853-855.
- Păcurariu 1996 – Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996.
- Picot 1905 – Émile Picot, *Notice bibliographique sur le protopope Mihail Strilbiskij*, Paris, 1905.
- Poenaru 1973 – Daniela Poenaru, *Contribuții la bibliografia românească veche*, Târgoviște, 1973.
- Simonescu 1955 – Dan Simonescu, *Contribuții la bibliografia românească veche*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, I, 1955, p. 246-256.

- Slovari* 1847 – *Slovari tserkovno-slavianskogo jazika i russkago jazika, sostavlenij vtorim otdeleniem Imperskoi Akademii Nauk*, tom IV, Sankt Petersburg, 1847.
- Tatai-Baltă 2021 – Cornel Tatai-Baltă, *Les illustrations de Mihail Strilbițchi du Ceaslov de Dubăsari de 1794*, în *Études Bibliologiques / Library Research Studies*, 3, 2021, p. 89-110.
- Tatai-Baltă, Tatay 2022 – Cornel Tatai-Baltă, Anca Elisabeta Tatay, *Considerations Concerning Mihail Strilbițchi's Activity as an Engraver (Second Half of the 18th Century)*, în Alexandra Chiriac, Alina Bruckner, Iulia Elena Zup, Ioan-Augustin Guriță, Ana Catană-Spenchiu (ed.), *Re-Configuring Romanian Culture on Its Way towards Modernity: Romanian Translation Practice in the Age of Enlightenment (1770–1830)*, Konstanz, 2022, p. 295-325.
- Ursu 2002 – Neculai Alexandru Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești. Studii și note filologice*, Iași, 2002.

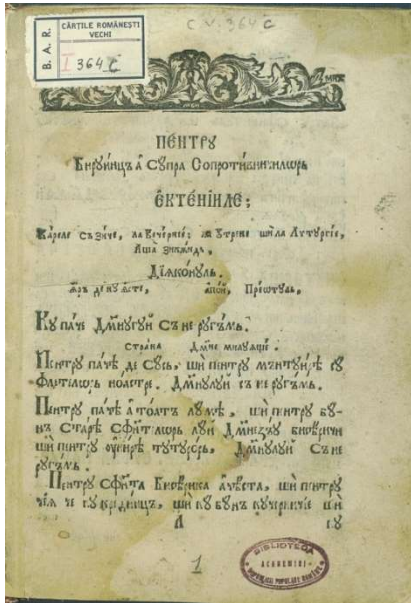

Fig. 4. Fila 1r, *Pentru biruința armatelor ruse, Iași, 1769*[sic!] (BAR, cota CRV 364 C)

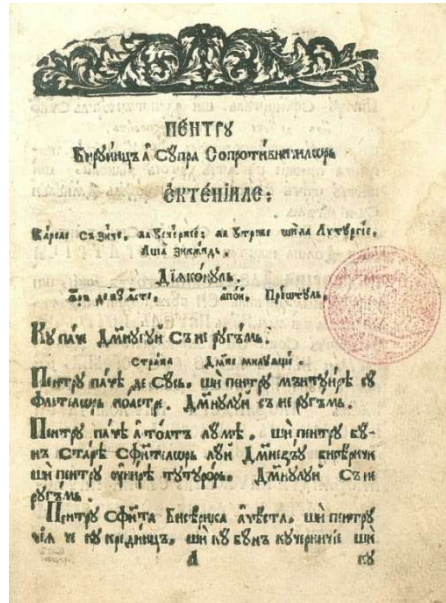

Fig. 5. Fila 1r, *Orânduiala paraclisurilor împărătești, Iași, 1789* (BAR, cota CRV 527 A)

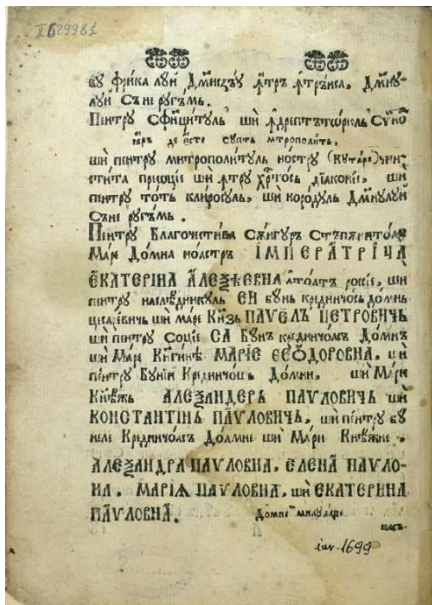

Fig. 6. Fila 1v, *Pentru biruința armatelor ruse, Iași, 1769*[sic!] (BAR, cota CRV 364 C)

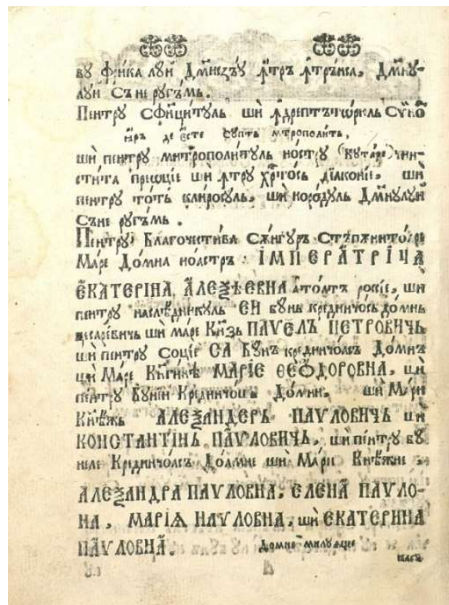

Fig. 7. Fila 1v, *Orânduiala paraclisurilor împărătești, Iași, 1789* (BAR, cota CRV 527 A)

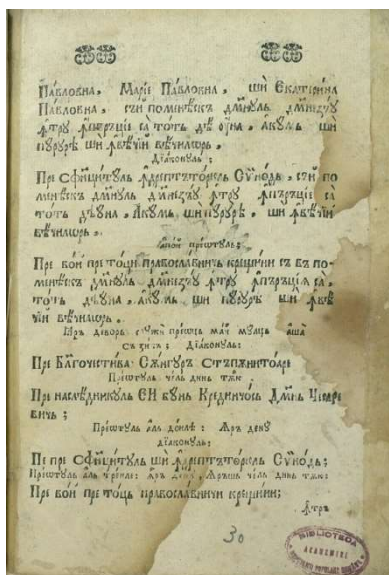

Fig. 8. Ultima filă (r), nenumerotată, *Pentru biruința armatelor ruse, Iași, 1769[sic!]* (BAR, cota CRV 364 C)

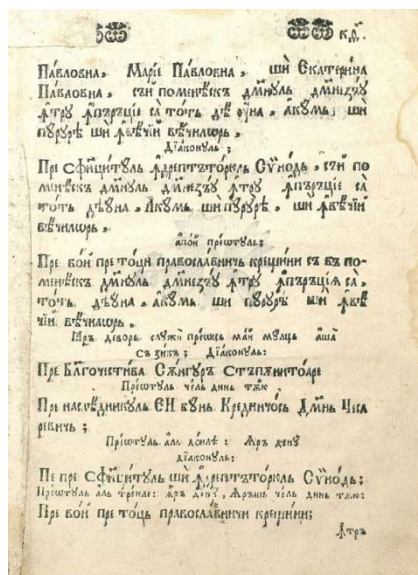

Fig. 9. Ultima filă (r), numerotată greșit 29 (trebuia să fie 30), *Orânduiala paraclisurilor împărătești, Iași, 1789* (BAR, cota CRV 527 A)

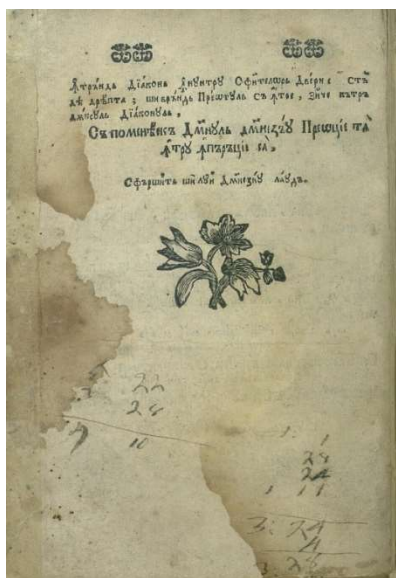

Fig. 10. Ultima filă (v), nenumerotată, *Pentru biruința armatelor ruse, Iași, 1769[sic!]* (BAR, cota CRV 364 C)

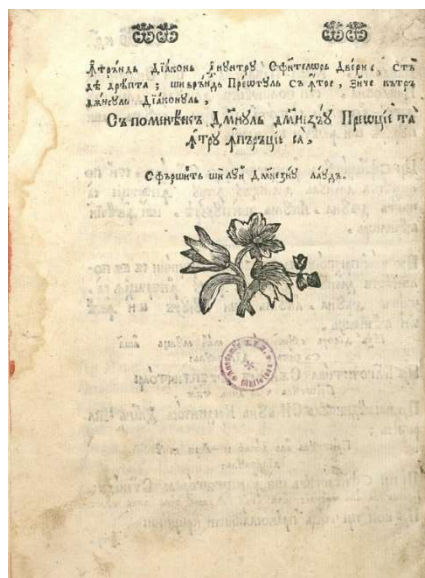

Fig. 11. Ultima filă (v), numerotată greșit 29 (trebuia să fie 30), *Orânduiala paraclisurilor împărătești, Iași, 1789* (BAR, cota CRV 527 A)